19.10.2021

Lakivaliokunnalle

LA 13/2020 vp

1. Vanhemmuuden tunnustaminen ennen lapsen syntymää:

Espoon kaupungin lausunnossa jo aiemmin todettua: Miksi ennakollisten vanhemmuuksien lisäselvitykset ohjattaisiin lastenvalvojille eikä asiakirjat Digi- ja väestötietovirastolle toimittaneeseen äitiysneuvolaan, jossa ko. asia olisi jo valmiiksi tuttu, kun taas lastenvalvojalla ei olisi mitään etukäteistietoa asiakkaista, vaan lastenvalvoja olisi pelkästään Digi- ja väestötietovirastolta tulevan tiedon varassa? Edellyttäisikö lisäselvityspyyntö tiedonvaihtoa lastenvalvojatyön ja äitiysneuvolan välillä? Tulisiko lastenvalvojatyöhön avata sosiaalihuollon asiakkuus neuvolassa jo avatun samaa asiaa koskevan asiakkuuden rinnalle pelkästään lisäselvityksen hankkimista varten? Miten asiakirjaliikenne lastenvalvojatyön ja Digi- ja väestötietoviraston välillä teknisesti toteutettaisiin? Miten äitiysneuvolaa informoitaisiin asiaan liittyvistä toimenpiteistä, ja miten eri järjestelmiin kirjatut seikat saataisiin yhtenä kokonaisuutena arkistoiduksi?

Asiantuntijalausunnossa edelliseen lisättyä: Ennakollisesti tunnustettava vanhemmuus tulisi selkeästi todeta kokonaan Digi- ja väestötietoviraston (DVV) vastuulla olevaksi, myös mahdolliset tarvittavat lisäselvitykset, joita DVV voisi tarvittaessa pyytää vanhemmuuden asiakirjat alun perin laatineelta neuvolalta. Lisäksi todettava selkeästi, että **mikäli ennakollisesti tunnustetun vanhemmuuden asiakirjoissa on epäselvyyksiä jotka eivät DVV:n selvityksillä etene, siirtyy vanhemmuuden selvittäminen lastenvalvojalle**. Siirron yhteydessä on DVV:n toimitettava kaikki siihenastinen, vanhemmuuden vahvistamisen prosessiin liittyvä tieto lastenvalvojalle. Tähän liittyen on tehtävä selväksi, miten ja millä järjestelmällä tämä tieto (asiakirjaliikenne) siirtyy. Koska DVV on kuitenkin vanhemmuuden lopulta vahvistava taho, on DVV:n ja lastenvalvojien välillä oltava toimiva kommunikointiväylä.

2. Vanhemmuuslain voimaantulosäännökset:

Lakiehdotuksessa lain voimaantulosta ja ajallisesta soveltamisesta säädetään pykälissä 69 – 75. **Voimaantulosäännökset olisivat arkityön näkökulmasta edelleen monimutkaiset**, kuten sitä edeltäneissäkin laeissa. Tämä olisi syytä ottaa huomioon **riittävän ajoissa toteutetuissa koulutuksissa säännöksiä konkreettisilla esimerkeillä avaten**.

3. **Naisparien hedelmöityshoidot ja valinnanvapauden laajentaminen:**

Lakia hedelmöityshoidoista ehdotetaan muutettavaksi pykälän 16 osalta muutettavaksi siten, että naispareille tulisi mahdollisuus valita, vahvistetaanko lapsen biologinen isä lapsen oikeudelliseksi isäksi vai vahvistetaanko lapsen synnyttäneen äidin kumppani oikeudelliseksi äidiksi. Yhtä lailla olisi **tärkeää huolehtia ja varmistua myös siitä, että siittiöitä luovuttavat miehet saisivat riittävästi tietoa tästä optiosta.** Laissa tulisi täsmentää, milloin siittiöiden luovuttaja saa tiedon raskaudesta ja milloin käynnistyy isyyden selvittämisen prosessi.

Lisäksi tärkeää olisi, että kuten muistakin asiakirjoista, myös **hedelmöityshoitotodistuksen muodosta ja sisällöstä säädettäisiin tarkasti**, ja että tämä kaikille hedelmöityshoidoissa asioiville samansisältöinen todistus olisi heti vanhemmuuslain voimaan tullessa otettavissa käyttöön.

Muita muutostarpeita:

4. **Laissa ei edelleenkään ole säädetty äitiyden selvittämisestä silloin, kun biologisen äitiyden osoittaminen dokumentein on mahdotonta.**

Suomeen saapuu lastenvalvojien asiakkaiksi myös perheitä, joiden lasten osalta ei ole mitään selvitystä heidän vanhemmistaan, eikä ko. maista voi saada tarvittavia dokumentteja (esim. syntymätodistuksia), jotta vanhemmuuden selvittäminen voitaisiin aloittaa. Lapsilla ei siis ole virallisia vanhempia eikä huoltajia. Näiden perheiden kohdalla kaikki perheenjäsenet löytyvät väestötiedoista, mutta yhteyttä lasten ja vanhempien tai lasten ja oletetun isän välille ei ole merkitty sinne. Osalla lapsista on merkittynä äiti mutta ei isää, osalle ei kumpaakaan vanhempaa, vaikka vanhemmat ovat mukana lapsen elämässä.

Espoon kaupunki esittää Helsingin kaupungin 6.5.2021 antaman lausunnon kanssa yhtenevästi, että **vanhemmuuslakiin otetaan säännökset äitiyden selvittämisestä em. tilanteissa lastenvalvojan toimesta. Selvittämisen yhteydessä voitaisiin suorittaa asiakkaille maksuton oikeusgeneettinen tutkimus ja äitiys voitaisiin todeta, mikäli biologinen sukulaissuhde olisi näissä tilanteissa tarpeen.**

Lisäksi:

Lakialoite LA 13/2020 vp Lakialoite laiksi isyyslain 44 §:n kumoamisesta

”Lakialoitteen mukaan määräaika isyyden kumoamisen asiassa tulisi poistaa**.”**

Allekirjoittanut on eri mieltä. Hallituksen esityksessä uudeksi vanhemmuuslaiksi 50 § eli ”Määräaika kanteen nostamiselle” on kahden vuoden määräajan varsin vahvaa asemaa kevennetty ja siten kanteen nostamisen kynnystä madallettu kahdella muutoksella: kahden vuoden määräajan ylitys voidaan hyväksyä lakimuutosehdotuksen mukaan ”painavasta syystä”, voimassa olevan lain puhuessa ”erittäin painavasta syystä”. Lisäksi lakiehdotuksessa annetaan vielä vuoden määräaika nostaa kanne, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle on poistunut.

Käytännön lastenvalvojatyössä ei valitettavasti ole vieras tilanne, jossa lapsen isyys on joko isyysolettaman tai tunnustamisen kautta voimassa, vaikka kumpikin vanhempi on ollut lapsen elinajan tietoisia siitä, että toinen mies on lapsen biologinen isä, tai on voinut olla asiassa vahva epäilys, ja ovat kuitenkin halunneet juridisen tilanteensa näin olevan (ts. isyyden tunnustamisen tilanteessa ei ole noudatettu totuudessa pysymisen velvollisuutta). Tilanteen muututtua vakavan riidan ja mahdollisen eron ja elatusvelvollisuuden aktualisoiduttua halutaankin kumota isyys. Tämän ei voida katsoa olevan lapselle mahdollisesti jo pitkään vakiintuneen tilan muuttamisen mielessä ainakaan automaattisesti lapsen edun mukaista.

Hallituksen esitys sisältää kattavasti vertailua lähimaiden asiaa koskevasta lainsäädännöstä, ja sekä Ruotsin että Norjan tilanteesta (isyyden kumoamisen kanteelle ei määräaikaa), todetaan asian nousevan säännöllisesti keskusteluun sen ongelmallisuuden takia. Onko lapsen kannalta kohtuullista että koko hänen elämänsä ajan voi olla mahdollista, että vanhemmuussuhteisiin tulee muutoksia isyyden kumoamiskanteen perusteella?

Kumoamissäännösten tavoitteet, toisaalta virheellisten vanhemmuussuhteiden korjaaminen, ja toisaalta sosiaalisen perhe-elämän suojaaminen, on oltava mahdollisimman tasapainossa, vaikka ovatkin keskenään ristiriitaisia. Määräajan poistamisen etu vaikuttaa lapsen sijasta olevan enemmän vanhemmuutensa kumoamista mahdollisesti taloudellisista syistä toivovan puolella.

Laati:

Espoon kaupungin johtava lastenvalvoja Hanna Pantsu